

κρίβειαν. Τὸ βιβλίον εἶναι ἓνα παράρτημα τῶν Πινάκων, συνθεμένον κατὰ τὸν ποτὲ ἐπιθυμητὸν τῆς κατηχέσεως τρόπον. Ἡ ἸσORIA δὲν εἶναι σχεδὸν ἄλλο, εἰμὴ ἓνας ὀνοματοπίναξ τῶν διοικητῶν, οἵτινες ἀριθμοῦνται ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰς τοὺς παῖδας· ὁμοίως ἐπαριθμοῦνται καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ αἰ ἐπαρχίαι καὶ πόλεις. Τὰς περιόδους τῆς ἸσORίας ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει Χρονολογίαν, καὶ ἐγράφησαν ἀπαραλλάκτως εἰς τὸ βιβλίον, καθὼς καὶ εἰς τοὺς Πίνακας. Ἡ Γενεαλογία ἐκ τοῦ ἐναντίου, ἥτις εἶναι μία μάθησις ξηρὰ καὶ περιττὴ διὰ τοὺς παῖδας, ἔχει πολλὰς λεπτολογίας. Τὰς ἐλλειπεῖς περιγραφὰς τῶν ἀταλῶν σημαίων τιμᾶ ὁ συγγραφεὺς μὲ τὸ ὄνομα τῆς Σημαιογραφίας· τὰς δὲ ὀνομασίας τῶν κοινῶν νομισμάτων μὲ τὸ ὄνομα τῆς Νομισματικῆς. Ω" μεγάλη κατάχρησις τοῦ ὀνόματος τῶν ἐπισημῶν!

Εἶναι εἰς πολλοὺς γνωστὸς ὁ νέος παιδικὸς Ἀτλας τοῦ Κλήμεντος, ὅστις συμπληροῦται ἐξ 2 Πινάκων, καὶ ἐξεδόθη ἠυξημένος καὶ ἐπιδιορθωμένος τῷ 1790. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως — ἥτις ἐλήφθη κυρίως ἀπὸ τοῦ περιφήμου Γάλλου Μπομών — πρέπει οἱ Πίνακες νὰ διαιρῶνται κατὰ τὰ σύνορα μὲ μαχαίρι, καὶ νὰ κολλῶνται εἰς μακαβάν, ἢ φανίδι, καὶ νὰ ἔχωσιν ὀπισθεν γραμμένα τὰ ἀξιοσημείωτα πράγματα τοῦ τόπου, καὶ πάλιν νὰ συναρμόζωνται ὑπὸ τοῦ παιδός· ὥς διὰ τοῦ

του αὐτοὶ χρησιμεύουσι πρὸς βεβαιωτέραν ἐντύ-
πωσιν τοῦ σχήματος, καὶ τῆς προσαλλήλου θέσεως
τῶν τόπων. Τοῦτο εἰς τὴν πρώτην περίοδον, ὡς πρὸς
τὰς μεγάλας πολιτείας, βέβαια εἶναι ἀξιόλογον.
Ὅταν ὅμως εἶναι δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῇ ὁ αὐτὸς
σκοπὸς μὲ τῆσιν ἄλλοις εὐθυνώτεροι, καὶ οὕτω
προσφυῶς, τότε αὕτη ἡ τεχνικὴ ἰδέα δὲν εἶναι ἀξία
τῆς δαπάνης ἐνὸς ἀκεραίου Ἀτλαντος: ἐπειδὴ
δύναται νὰ ἐπιτύχη τις τὸ αὐτὸ τέλος — καθὼς
συμφωνῶς λέγουσιν, ὅσοι ἔκαμαν τὸ πείραμα
καὶ εἰς τὰ δύο — μὲ τὸ ἀντισχεδιάσμα εἰς τὸ
ἐμβασιον οὕτω καλῶς, ἢ καὶ καλλήτερα ἀπὸ τοὺς
Πίνακας τοῦ Κλήμεντος. Κατ' ἀρχὰς δοκιμάζει
τὸ παιδίον ποτὲ μὲν τὸ ἓνα, ποτὲ δὲ τὸ ἄλλο
κόμμα, ἕως οὗ νὰ ἐπιτύχη τὸ ἀρμέζον, χωρὶς
νὰ φροντίζῃ τόσον περὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς
ποιότητος αὐτοῦ: ἐπειδὴ καταγίνεται ὅλως δι' ὅ-
λου εἰς τὴν τοιαύτην συναρμογὴν. Πρὸς τούτοις
αὐτὸ καταβάλλει ὀλίγην προσοχὴν εἰς τὴν τοῦ
ὅλου περιφέρειαν, καὶ περιεργάζεται μόνον ἐκεῖνο
τὸ μέρος, τοῦ ὁποίου ζητεῖ τὸν γειτονεύοντα
τόπον. Ἡ μακρὰ γύμνασις προξενεῖ εἰς τὸ παι-
δίον κατὰ μικρὸν μίαν μηχανικὴν ἐπιτηδειότητα,
εἰς τὸ νὰ εὕρισκῃ ταχέως κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ
προκειμένου κόμματος τὸ ἐπόμενον τούτου, ὡς
ἀγωνίζεται περισσότερο νὰ ἀποδειχθῇ ἱκανὸν εἰς
τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ταχείας συναρμογῆς, παρὰ
εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς Γεωγραφικὰς σημειώσεις.
Αὕτη ἡ γύμνασις βέβαια ἐλαττώνει τοὺς κόπους

τοῦ διδασκάλου, ὅμως ἢ εἰς τὸ ἀβάκιον ἀντι-
σχεδιάσις εἶναι ἐπωφελεστέρα εἰς τὸν μαθητὴν
ἐπειδὴ διὰ τούτου ἐντυπώνει εἰς τὴν φαντασίαν
τοῦ τὴν συνέχειαν τοῦ ὅλου, καὶ ἐπιταλαμ-
βάνει ἀπὸ τὴν μνήμην τοῦ ἐν καθ' ἑν τὰ μέρη
του· πρὶν γὰρ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἀντισχεδιάσιν, πο-
τᾶ εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ ἐντελῶς τὸ σχῆμα
τοῦ τόπου· ἐν αὐτῷ δὲ τὸ ἀντισχεδιάζει, φαντά-
ζεται σαφῶς καὶ ζωηρῶς ὅλην τὴν μορφήν αὐ-
τοῦ, καὶ ὅταν δεχθῶνται εἰς αὐτὸ τὰ πταίσμα-
τα, διορθώνει καὶ σερεώνει πάντοτε εἰς τὴν φαν-
τασίαν τοῦ σχῆμα ἔτι ζωηρότερον. Ἐξτὸς τού-
του τοῦ προσηγήματος ἔχει ἡ ἀντισχεδιαστικὴ
μέθοδος ἔτι καὶ ἄλλας ἀνωτέρας ὠφελείας ἀπὸ
τὴν συνθετικὴν μέθοδον. Μετὰ τὴν ἔγγραφον
σὺν τῆς περιφερείας πηρυσάπτουσι τοὺς ποταμούς, τὰ βουνὰ,
τὰς πόλεις, τὰ προϊόντα καὶ ἄλλα, ὅσα ἔστι Πίναξ
πραγματικῶς περιέχει· διὰ τούτου δὲ ἐντυπώνου-
ναι ἀναμφιβόλως ζωηρότερον εἰς τὴν μνήμην τοῦ
παιδὸς αἱ ὀνομασίαι, τὸ ρεῦμα, ἡ σειρά καὶ αἱ
θέσεις αὐτῶν, παρὰ ὅταν τὰ βλέπη μόνον σημει-
ωμένα εἰς τοὺς κατακομμένους Πίνακας, ἢ τὰ
ἀναγινώσκῃ ὀπισθεν αὐτῶν· ἔτι θέλει εἶναι ὠφε-
λιμωτέρα ἢ τοιαύτη μέθοδος, εἰς διδασκίαν ὁ μα-
θητὴς πρὸς τούτοις καὶ τὰ διδάσκει καὶ εἰς ἄλλους.
Λοιπὸν ἓνα μαῦρον ἀβάκιον, καὶ ἓνα καμμάτι
λευχόχρωμα (δεπσίρι) εἶναι ἱκανὰ νὰ οἰκονομή-
σωσι τὰ ἔξοδα ἐνὸς Ἀτλαντός! Οὐ τοῦ Κλήμεν-

τος ὅμως Ἄτλας ἐκτὸς τούτου ἔχει καὶ ἐλλείψεις, αἱ ὅποσαι ἀποδεικνύουσι δύσκολον ἔτι μᾶλλον τὴν χρῆσίντου, ἢ τοῦλάχιστον ματαίαν διὰ τὴν πρώτην περίοδον. Αἱ πολιτεῖαι, τοῦ κατεμελίσθησαν παντελῶς μὲ τὰς ὑποδικαιρέσεις, χωρὶς νὰ ᾔηται ὠφέλιμοι εἰς τοὺς πρωτοπαίρους, ἀλλὰ μάλιστα παριστάνουσιν εἰς αὐτοὺς τὴν μελέτην τῆς Γεωγραφίας δεινὴν. Οὕτως ἡ Ἀγγλία εἶναι διηρημένη εἰς Κωμητάτα, ἡ δὲ Ρωσσία εἰς Ἐπαρχίας. Πόσον μικρὰ εἶναι τὰ κόμματα, καὶ πόσον χονδρὰ τὰ σύνορα, παριστάνεται εἰς τὴν ὄρασιν· πόσον δὲ ἐλαττώνουσι καὶ τὰ δύο τὴν περίφημον αὐτῶν ὠφέλειαν, μᾶς τὸ διδάσκει ἡ πείρα. Ἐὰν δὲ δὲν θελήσῃτε νὰ κόψῃ τοὺς Πίνακας, ἀλλὰ τοὺς μεταχειρισθῆ, καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς, τότε ἡ τραχυτάτη καὶ χονδρὴ σημείωσις τῶν συνόρων θέλει προξενήσῃ ἓνα πολὺ ἐναντίον ἀποτέλεσμα· ἡ δὲ εὕρεσις τῶν ὀνομασιῶν θέλει ἀποκατασταθῆ δύσκολος ἐκ τῆς παχύτητος τοῦ χρωματισμοῦ. Ἔτι τὸ ὡς διὰ ἡμισφαιρίου παριστάνομενον σχῆμα τῆς Γῆς ἀπὸ τῆς 65 μοίρας τοῦ μεσημβρινοῦ πλάτους, ἕως τῆς 80 τοῦ ἀρκτικοῦ, καὶ οἱ Πίνακες τῆς Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς — καὶ εἰάν ᾔσαν μὲ τὴν ἐνδεχομένην ἐντέλειαν ἐγκεχαρηγμένα — παριστάνουσι τὸ σχῆμα τῆς Γῆς δυσπερηλιπτον· ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς, καθὼς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Πίνακας ὅλου τοῦ Ἄτλαντος, αἱ μοῖραι τοῦ μήκους παριστάνονται μὲ ἴσα μεγέθη, ὥστε ὁ μαθητὴς ποῦ ποτε δὲν εὕρισται κανόνα ἰχθὺς

τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς Γῆς, ἀλλ' ἀναγκά-
 ζεται νὰ τὴν ὑπολαμβάνη, καθὼς τὴν βλέπει εἰς
 τοὺς Πίνακας, ὡς μίαν τετράγωνον ἐπιφάνειαν.
 Ἀποσιωπῶ, ὅτι ἡ μορφή τῶν τόπων πρὸς τοὺς Πό-
 λους διὰ μιᾶς τοιαύτης παραστάσεως κατασχί-
 ζεται, καὶ δὲν παριστάνεται ὁ ἀληθὴς λόγος τῶν
 μεγεθῶν αὐτῶν. Εἰς καρμίων ἑλληνικῶν περίσσειαν
 δὲν εἶναι πλῆρον ἀξιοκἀτηγόρητον ταῦτα τὸ εἶδος
 τοῦ γηίνου σχεδιάσματος, ὅσον βεῖς τοὺς παιδι-
 κούς Πίνακας.

Τὸ βιβλίον εἰς τὴν πρώτην ἐκδόσειν ἤτον
 διὰ μὲν τὴν πρώτην περίοδον μέτριον, διὰ δὲ
 τοὺς Πίνακας, ὡς πρὸς τὸν αὐτῶν σκοπὸν, πολὺ
 χρήσιμον. Ἴσως ὅμως ὁ συγγραφεὺς — παρακινου-
 μένος ὑπὸ ἄλλων τινῶν, οἵτινες ἐτελείωσαν τὴν
 πρώτην περίοδον μετὰ τὴν πρώτην ἐκδοσιν, μὴ γε-
 νώσκοντες κοῦ περαιτέρω νὰ πραχωρήσωσιν —
 ἐξετάθη πέραν τοῦ ὄροντος οὕτως, ὥς καθὼς
 αὐτὸς ἐκφράζεται, νὰ ὑποληφθῇ τὸ σύγγραμμάτου
 πολυώνυμον καὶ εὐρύχωρον καὶ τῶ ὄντι ἐπέτυ-
 χε τὸν σκοπὸν τοῦ: ἐπειδὴ ὡς πολυώνυμον καὶ
 διεξοδικόν, εἶναι ἄχρηστον διὰ τοὺς πρωτοπείρους:
 διότι ἂν αὐτὸς νομίζη, ὅτι ὁ ἐραστὴς τῆς μεθό-
 δου του ὠφελεῖται, ἐπειδὴ δύναται ἐλευθερώτε-
 ρον νὰ χαίη ἐκλογὴν ἀπὸ τὸ μέγαλον πλῆθος
 τῶν ἀξιοσημειώτων, ἐγὼ ὅμως δὲν δύναμαι νὰ
 ἐννοήσω, πῶς θέλει κρυφθῆ ἀπὸ τοὺς παῖδας αὐ-
 τη ἡ κακοχώνευτος πλησμονή. Ἔγω, ὅτι τὸ βι-

βλίον συνεγράφη μόνον πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων· ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἀντιλέγει ὁ συγγραφεύς· ἐπειδὴ δικαιολογούμενος χωρὶς ἀνάγκης διὰ τὴν ἀποσιώπησιν τῶν πηγῶν τοῦ συγγράμματός του, λέγει· ὅτι συνέγραψα διὰ παιδῶν καὶ νέους· ἀλλὰ τὸ βιβλίον του, καθὼς τώρα ὑπολαμβάνεται ὡς χρήσιμον διὰ τοὺς πατέρας, δὲν εἶναι βέβαια τοιούτων. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς κατὰ τὸ προοίμιον του δεξάζεται, ὅτι οἱ Πίνακες τοῦ Φράνς εἶναι πολὺ ἑλλειπεῖς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν πρωτοπέτρων, διὰ τοῦτο διαφέρομεν πολὺ κατὰ τὰ πρῶτα αξιώματα τῆς αὐτῆς ὕλης. Ματαίως ὅμως θέλει ζητήσαι τις τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς γνώμης τοῦ κυρίου Κλήμεντος, εἰς τὸ περὶ τῆς παραστάσεως τῆς γήινου ἐπιφανείας συναπτικὸν προοίμιον τοῦ αἰμνήσου Φράνς, τὸν ὁποῖον ἐπιφέρει μάρτυρα. Εἰς αὐτὸ φαίνεται προφανέστατα, ὅτι ὁ Φράνς ἐπρομελέτησα μὲν νὰ συνεγράψω πραγματείαν τινα πρὸς εὐχερεςέραν χρῆσιν τῶν πεινάκωντου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐμποδίσθη ὑπὸ τοῦ θαλάτου, αὐτὸ τὸ προοίμιον καὶ ἡ περὶ τῶν πεινάκων πραγματεία συνεγράφη ὑπὸ τινος φίλου του, ὃς τις ἠκολούθησε τὸν τρόπον καὶ τὴν γνώμην ἐκείνου, ὅσον τὴν ἐνόησεν, καὶ μετεχειρίσθη τὴν ἐνδεχομένην βραχύτητα, διὰ νὰ μὴ φαῖν αὕτη ἡ τροφή ἀπὸ τῆς καὶ πικρᾶ εἰς τοὺς πρωτοπέτρους νέους. Ὁ ὡς μάρτυς λοιπὸν προβαλλόμενος νουνεχῆς Φράνς, καθ' ὅσον ὁ φίλος του καὶ συμβου-

θὸς τὸν ἐνόησε, φαίνεται, ὅτι εἶναι μάλιστα ἐναντίος εἰς τὴν δόξαν τοῦ κυρίου Κλήμεντος, καὶ ὄχι σύμφωνος.

Ὁ Διὰ τοὺς μέγας καὶ ὅλους τοὺς ἔρασαὶς τῆς Γεωγραφίας ἐξ 24 Πινάκων συμπληρούμενος Ἄτλας, ἐξεδόθη νεωστὶ κατὰ τὸν παρόντα χρόνον ἐκ τρίτου, ὅπου ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι εἰς μεγάλην χρῆσιν. Οὗτος δὲν ἐκατασκευάσθη εἰς κανένα τεχνουργεῖον τῆς Αἰουσμπαύργης διὰ ἔμποριον, ἀλλ' εἰς ἄλλα καὶ πολλὰ ἀμαρτήματα καὶ ἐλλείψεις, εἶναι ἓνα τῶν παρ' ἡμῖν εὐρισκομένων καλλίστων Γεωγραφικῶν βιβλίων. Οἱ Πίνακες εἶναι ἀντισχεδιάσμα τοῦ ὠραίου σχολαστικοῦ Ἄτλαντος τῆς Οὐλάνδας, τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Δελίλου τῷ 1776, τὸν ὁποῖον καταρχὰς δὲν ἤθελον ἀποσιωπήσῃ, εἰς δὲν ἦτον τόσοσπᾶνιος εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ δυσβύρατος εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖά της. Οἱ Γερμανοὶ ἐκδόται δὲν ἐδιόρθωσαν τὰς ὀρθὰς ιδέας, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Δελίλης συνέγραψεν, ἀλλὰ τὰς ἐξέτεινε τόσοσπᾶν, ὥστε τὸ βιβλίον καὶ οἱ Πίνακες ὄχι μόνον δὲν εἶναι χρήσιμα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν πρωτοπείρων, ἀλλ' ὑπερέβησαν τὰ ὄρια καὶ αὐτῆς τῆς δευτέρας περιόδου. Τὸ βιβλίον καὶ οἱ Πίνακες εἶναι διμερῆ, τὰ ὁποία τῶρα ἐξετάζομεν.

Οἱ Πίνακες ἐσχεδιάσθησαν καλῶς, καὶ ἔχουσιν ὀρθὴν ἀναλογίαν τῶν μεγεθῶν· εἶναι καθαρῶς

καὶ σαφῶς ἐγχεχαραγμένοι· μόνον τὰ ἀκροθαλάσσια εἶναι πολὺ συνεπισκασμένα, ὡς αἱ πλησίον αὐτῶν νῆσοι γίνονται συχνάκις ἀμφίβολαι, καὶ τινὲς παντελῶς ἀγνώρισοι — ἀμάρτημα, ὅπου ηὐξήθη ἔτι διὰ τῆς ἀτέχνου ἐκτυπώσεως αὐτῶν — τὰ φύλλα εἶναι μικρὰ, καὶ δύναται ἐκ τούτου νὰ συναρμολογηθῶσιν εἰς τὸ βιβλίον. Ἄν καὶ τὸ μέτρον αὐτῶν εἶναι ἀνάλογον μὲ τὴν εὐρυχωρίαν τῶν φύλλων, πλὴν καὶ οὕτως ἔχουσιν προσφυῆς μέγεθος, ὡς διακρίνονται τὰ σημειωμένα ἀντικείμενα, πλὴν αὐτὰ εἶναι πολλὰ. Αἱ πολιτεῖαι διακρίνονται εἰς ἐπαρχίας, αἱ δὲ σημειωθεῖσαι πόλεις καὶ ποταμοὶ ὑπερβαίνουσι τὸ μέτρον τῆς πρώτης καὶ δευτέρας περιόδου· ὅθεν ἐπεφορτίσθησαν ἱκανῶς αὐτοὶ οἱ μικροὶ Πίνακες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τόπος εἶναι πολὺ ὀλίγος ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα — τὰ ὅποια ἢ διὰ τὴν κοινὴν πρόληψιν, ἢ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἀντικειμένων ἦτον ἀναγκαῖον νὰ σημειωθῶσι — κατήντησεν ὁ ἐκδότης κακῆ τύχῃ νὰ φθείρῃ παντάπασι τοὺς τοὺς ὡραίους Πίνακας, ἐπιγράψαι ἀντὶ τῶν ὀνομάτων, σοιχεῖα καὶ ἀριθμούς. Ὅποιος θέλει νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἐν τούτοις βλάβην, τὴν δυσκολίαν τῆς θεωρίας, καὶ τὸ ἐμπόδιον τῆς εὐκρινούς παραστάσεως, καὶ νὰ αἰσθανθῇ πόσον ὀλίγον εἶναι ἱκανοὶ νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειαν τῶν παιδῶν καὶ τὴν ἡδονὴν, φθάσει μόνον, καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἰδῇ τις, νὰ παραστήσῃ εἰς τὴν φαντασίαν του, ὅτι εἰς αὐτοὺς εὐρίσκονται τριῶν εἰδῶν σοιχεῖα, καὶ δύο εἰδῶν ἀριθμοί. Τὰ Ῥωμαῖα

σειχεῖα τῶν οὐγγίων δηλοῦσι τὰ σῦνδρα· τὰ μί-
κρά ὀρθια σειχεῖα, τὰ ὕδατα· τὰ πλάγια, τὰς δι-
αιρέσεις τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ δὲ ἐπαρχίαι εἶναι ση-
μειωμέναι μὲ Ρωμαϊκούς ἀριθμούς, καὶ τελευταί-
ον αἱ πόλεις, καὶ ἄλλοι τόποι μὲ τοὺς ἄραβικοὺς.
Ἐν τῷ Πίναξ, ὅστις μόλις εἶναι 12 τετραγωνικῶν
δακτύλων, περιέχει σειχεῖα: A B C, καὶ a b c,
καὶ οὕτως ἐφεξῆς ἕως τὸ η, καὶ πάλιν a b c ἕως
τὸ ς, καὶ ἀριθμοὺς 1 ἕως τὸ Χ, καὶ Γ ἕως τὸ
ϛι. Αὐτὸς δὲ ὁ τόπος λεπτομερῶς περιγραφθεὶς
τόπος, εἶναι ἡ Ἀριστοκρατία τῶν ἐνωμένων Κα-
τωχωρῶν. Δύναται γὰρ ἐννοήσῃ τις εὐκόλως τὴν
πραξενουμένην σύγχυσιν ἀπὸ τὰ πολλὰ παντοδα-
πῆ σειχεῖα καὶ ἀριθμοὺς, καὶ πόσον δεινὸν εἶναι
εἰς τοὺς πρωτῆςπεῖρους, καὶ πόση δυσκολία καὶ
ἀπῶν προξενεῖται εἰς τοὺς ἔχοντας τιμὰς εἰδήσεις
τῆς Γεωγραφίας, ὅταν θέλωσι γὰρ εὐρωσιν εἰς
αὐτοὺς τοὺς Πίνακας τίποτε: ἐπειδὴ εἰς μόνους
τὰς Κατωχωρὰς ἐστὲν μειώθησαν ϛι χώρια, καὶ
ἔτι ὅλαι αἱ ὑποδιαίρέσεις τῶν ἐπαρχιῶν σχεδὸν
εἰς ὅλους τοὺς Πίνακας σημειώνονται. Τοῦτο τοὺς
ἀποκαθιστᾷ βέβαια ἀχρήστους καὶ δι' αὐτὴν τὴν
δευτέραν περίοδον: διότι καὶ δι' αὐτὴν εἶναι ἄκαι-
ρος μία τασάυτη ἀκρίβεια καὶ λεπτομέρεια.

Ἐὰν ὁ συγγραφεὺς εἶχε χεῖρα ἐλευθερω-
τέραν, γέλοε ἐκδώσῃ βέβαια ἕνα πληρέσερον
Γεωγραφικὸν σύγγραμμα δι' αὐτὸν τὸν Ἀτλαντα
λέγω δὲ πληρέσερον. ἐπειδὴ τὸ βιβλίον του δὲν

ἔχει τὴν κατάλληλον τάξιν ἐνὸς ὀρθοῦ διδακτικοῦ βιβλίου, τὸ ὅποσον καὶ ὁ συγγραφεὺς μόνος ἐξεύρει: ἐπειδὴ ἀφιερώνει τὸ βιβλίον του εἰς τοὺς νέους, καὶ ὅλους τοὺς ἑρασμὰς τῆς Γεωγραφίας. Διὰ μὲν τοὺς ἑρασμὰς περιέχει τὸ βιβλίον του ἀναμφιβόλως ἱκανὰ, διὰ δὲ τοὺς νέους περιττὰ· τοῦτο δὲ ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ προοίμιόν του, καὶ διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ εἶναι πληροφορημένος περὶ τῆς ἀνάγκης τῶν περισσοτέρων περιόδων, συμβουλεύει τοὺς διδασκάλους οὕτω· „νά ὑποθέττωσι βάσιν τῆς „πρώτης περιόδου μόνον τινὰ ἐκλεκτὰ μέρη τοῦ βιβλίου, καὶ νὰ ἀναφέρωσι μόνον τὰ ὀνόματα τῶν „βασιλείων, τὰς φυσικὰς ποιότητας αὐτῶν, τὰ „προϊόντα, τὴν εἰς τὰς τέχνας ἐπίδοσιν, τὰς πρῶ- „τενοῦσας πόλεις, τοὺς ἀξιολογωτάτους ποταμοὺς „καὶ τὰ ὑψηλότετα βουνά· τὰ ὅποια καθὼς μοι „φαίνεται, εἶναι τρόπον τινὰ ὀλίγα διὰ τὴν πρώτην „περίοδον — εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίοδον λέγει νὰ „σημειώνωνται ἔτι περισσότερα ἐξ αὐτῶν τῶν ἀντι- „κειμένων, καὶ πρὸς τούτοις αἱ μερικαὶ ἑπαρχίαι, „οἱ κεφαλαῖοι ποταμοὶ καὶ τὰ ὄρη τοῦ Βασιλείου, „εἰς δὲ τὴν τρίτην περίοδον νὰ διερμηνεύηται ὅλον „τὸ σύγγραμμα, καὶ νὰ ἐξαιρῶνται μόνον αἱ ἐκ- „κλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ διατάγαι, ἢ κατὰσασις „τῶν ἐπισημῶν καὶ τῶν τεχνῶν, ἢ πολυανθρωπό- „της τῶν μερικῶν ἑπαρχιῶν καὶ πόλεων, τὰ ὅποια „ἐμποροῦν νὰ διδαχθῶσι προσφύεσθαι πρὸς τοὺς „μεγάλους μαθητὰς εἰς τὴν τελευταίαν ἐπανάληψιν. Πλὴν μοι φαίνεται ὅτι, ἡ πολυανθρωπότης τῶν

πόλεων, ἥτις μᾶς ὀδηγεῖ νὰ συμπερακωμεν τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξιολογιότητα αὐτῶν, καὶ τὰ συν-
σιώδες τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, ἀνήκουσιν εἰς τὰς
προηγούμενας περιόδους. Λοιπὸν γίνονται τέσσαρες
περίοδοι! καὶ μόλις εἰς τὴν τετάρτην φαίνεται τὸ βυ-
βλίον τοῦ συγγραφέως εὐχρηστον, καὶ τῷ ὄντι δι-
δακτικὸν βιβλίον.

Εἰς αὐτὰ λοιπὸν τὰ προβλήματα τῆς κατὰ
τύχην ἐκλογῆς διὰ τὰς διαφόρους περιόδους γνω-
ρίζεται ὁ σκεπτικὸς καὶ ἔμπειρος διδάσκαλος. Διὰ
τί ὅμως δὲν ἐδιδάσκει τὰς ὕλας ἐπίσης; διὰ τί
ἀφίνει εἰς τὸν διδάσκαλον τὸν κόπον τῆς ἐκλογῆς,
τὴν ὁποίαν βέβαια αὐτὸς δὲν ἐπιτυχαίνει πάντοτε;
καὶ τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ διδάσκαλος; πρέπει ταῖχα νὰ
ὑπαγορεύῃ εἰς τοὺς μαθητὰς νὰ τὰ ἀντιγράψω-
σιν; ἀλλὰ πόσος καιρὸς θέλει ματαιωθῆ! ἢ νὰ
τοῖς δώσῃ ἀνα χεῖρας τὸ βιβλίον; ἀλλὰ ποίαν
ὠφέλειαν ἐπιφέρει τότε ἡ ἐκλογή! ἡ περιέργεια
θέλει ἐραθίζει τοὺς μαθητὰς νὰ φυλλολογῶσι τὸ
βιβλίον, καὶ νὰ συνάγωσι πρὸ καιροῦ ἐνθὲν καὶ
κεῖθεν συγκεχυμένας ἰδέας τῆς δευτέρας περιό-
δου, καὶ νὰ ὑπολαμβάνωσιν, ὅτι ἔγιναν πολυ-
μαθέστεροι, χαρὶς νὰ εἶναι, καὶ οὕτω νὰ κατα-
φρονῶσι τὴν ἐκλογὴν τοῦ διδασκάλου. Ἴδου μὲν
ἀναντίρρητος ἀπόδειξις, ὅτι ἀφεύκτως χρειάζονται
διαφορετικὰ βιβλία διὰ τὰς διαφόρους περιό-
δους.

Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τετάρτην περίοδον, ἢ τὴν ἀκαδημαϊκὴν παράδοσιν θέλει προξενήσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον δυσκολίαν ἢ ἔκτασιν τούτου τοῦ βιβλίου, καὶ θέλει τὸν βιάσασθαι, νὰ κάμῃ μεταθέσεις καὶ μεταβολὰς κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ. Θεωρούμενον δὲ τὸ βιβλίον ὡς πλῆρες, εἶναι μετρίως ἀξιολογόν· εἰς αὐτὸ φαίνεται προφανῶς ἡ ἐπιμέλεια, τὴν ὁποίαν κατέβαλεν ὁ συγγραφεὺς, νὰ συνάψῃ καὶ νὰ ἐκφράσῃ ἐν ταύτῃ μὲ ἕνα λακωνικὸν ὕφος πολλὰ εἰδήσεις ὠφελίμους· καὶ κατὰ ταῦτα εἶναι ἀξίος τιμῆς. Ὅμως ἡ κατασχίζουσα τοῦ ἀθλίου σχεδίου τοῦ ἀποδίδεται εἰς ἐκείνους, χάριν τῶν ὁποίων ἠναγκάσθη νὰ τὰ μεταχειρισθῇ. Τοῦτο τὸ σχέδιον ἀφαιρεῖ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξιολογότητος τοῦ βιβλίου· αὐτὸ εἶναι κατ' ἐρωταπόκρισιν, ἐν ᾧ φαίνεται σαφῶς ἡ ἐπιμέλεια, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμαζεν ὁ συγγραφεὺς, θέλων νὰ φυλάξῃ τοῦτο τὸ τρισάθλιον εἶδος, καὶ ἡ ἐπιτήδευσίς, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγκωμίζετο νὰ τὸ κάμῃ ἑπορευτόν. Ἐκ τούτου ἐνίοτε πολυμαθεῖς ἐρωτήσεις διακωδονίζουσιν ἀλλοκότως εἰς τὰ εἴδη τῶν μαθητῶν. Ἐὰν ἀθλιωτέρα, διὰ δὲ τὴν χοῆσον τοῦ βιβλίου τῷ ὄντι ἐπιβλαβεστάτη εἶναι ἡ τάξις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐρμηνεύονται τὰ ἀξιοσημειώτα ἀντικείμενα, οἷον ἐν τῇ περὶ τῶν ἐνωμένων Κατωχωρῶν κεφαλαίῳ, εἰς μὲν τὸ πρῶτον τμήμα ὁμιλεῖ περὶ τῶν συνόρων, τοῦ μεγέθους καὶ τῆς θέσεως· εἰς δὲ τὸ δεύτερον περὶ τοῦ ἐδάφους, τῶν βουνῶν, τῶν ὑδάτων, τοῦ κλίματος καὶ τῶν προϊόντων· εἰς τὸ

τρίτον περί τῶν κατοίκων, τοῦ πολιτισμοῦ, τῆς μαθά-
σιως, τῆς πολιτικῆς διοικήσεως καί τῆς θρησκείας·
εἰς τὸ τέταρτον περί τῶν κατὰ μέρος πολιτειῶν·
εἰς τὸ πέμπτον περὶ τῶν (51) ἀξιολόγων πόλεων·
καί εἰς τὸ ἕκτον τελευταίου περί τῶν νήσων. Τὸ μέ-
γιστον ἐλάττωμα τούτου τοῦ σχεδίου εἶναι, ὅτι αἱ
πόλεις καὶ αἱ νῆσοι δὲν ἐσημειώθησαν εὐθὺς εἰς τὴν
περιγραφὴν τῶν ἐπαρχιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκου-
σιν. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον περιγράφει καὶ τὰ
λοιπὰ μέρη τοῦ Κόσμου· διαίρει τὴν περιγραφὴν
ἐκείνου εἰς τέσσαρα τμήματα· εἰς τὸ 1) εἶναι μία
γενικὴ ἐπιθεώρησις αὐτοῦ, εἰς τὸ 2) περιγραφὴ τῶν
κατὰ μέρος βασιλείων καὶ πολιτειῶν, εἰς τὸ 3) αἱ
νήσοι, καὶ εἰς τὸ 4) αἱ πόλεις αὐτοῦ· ἅς φακτασθῆ
μένου τις τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τοῦτο
τὸ σχέδιον! πόση σύγχυσις! πόσα ὑπερπηδήμα-
τα! ἀξία λύπης εἶναι ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ γλαφυ-
ρότης τοῦ συγγραφέως· ἐπειδὴ ἠναγκάσθη μὰ ἐκ-
θέση καὶ τὰ δύο μὲν τοιοῦτον ἀχρεῖον σχεδίασμα!

Ὁ ἐκδότης τοῦ ἐγκολπίου Ἀτλαντος, ἢ τοῦ
Γεωπολιτογραφικοῦ ἐγχειριδίου ὅλων τῶν 4 μερῶν,
μὲ 42 γεωγραφικοὺς πίνακας, τὸ ἄποστον ἐξεδό-
θη πρὸ τινῶν χρόνων ἐν τῇ Περλίμη, ἀπέβλεπε,
καθὼς αὐτὸς λέγει, πρὸς τοὺς νέους — πρὸς τοὺς
νέους! ὦ πάσαν ἀπεριόρισον! πάσης ἡλικίας νέ-
ους; ἢ τίνος ἡλικίας; ὦ, πόσῃν μεταβολῇ προ-
ξενούσιν ὀλίγοι τινὲς χρόνοι εἰς ταύτην τὴν περί-
οδον τῆς ζωῆς, κατὰ τὴν ὀπρίαν αὐξάνουσιν οὕτω

ταχέως αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις, καὶ ὁ ὄγκος τῶν γνώσεων· λοιπὸν πρὸς τοὺς νέους — νὰ ἐγχειρίσῃ μίαν μικρὰν Γεωγραφίαν, ἣτις ἐν ταύτῃ περιέχει καὶ ἓνα Ἄτλαντα ἐγκόλπιον, καὶ εὐθυνότερον ἀπὸ τοὺς μέχρι τοῦ νῦν ἐκδοθέντας· Ἐπέτυχε τοῦτον τὸν σκοπὸν. Αὐτὸς ἐξέδωκε ἓνα Γεωγραφικὸν διδακτικὸν βιβλίον, ὃ, που εἶναι μίᾳ ἀπεραντολογία, καὶ ἓνα ἑξῆς ὀνόμασικόν, πλὴν καὶ οὕτω φαίνεται ἐναντίος τοῦ σχεδίου εἰς τινὰ μέρη τῆς Γεωγραφίας (οἷον· εἰς τὴν Γερμανίαν παρίσχει τὰ εἰσοδήματα, καὶ τὴν πολεμικὴν δύναμιν τῶν διοικητῶν ἐκάστου κῆλου, καὶ δὲν τὰ προσδιορίζει κάλλιον εἰς τὴν πολιτείαν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν.) Ἐπειδὴ ὁ μὲν αὐτὸς δὲν ἐσκέφθη παντελῶς διὰ ποίαν κλάσιν ἔπρεπε νὰ κοπιᾷ, διὰ τοῦτο τὸ διδακτικὸν τοῦ βιβλίου διὰ τὴν πρώτην πεοῖδον εἶναι παντελῶς ἀχρηστὸν, διὰ τὴν δευτέραν ὀγκῶδες, καὶ διὰ τὴν τρίτην ἐλλειπές· ἐπειδὴ μόλις ὁμιλεῖ ὀλίγον περὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐργοχειρῶν· ἄλλα δὲ τινὰ ἀντικείμενα ἀποσιωπᾷ παντελῶς. Οἱ Πίνακες εἰς ἃς ἦναι εὐθυνοὶ καὶ ἐγκόλπιοι, εἰλλ' εἶναι καὶ κάκιστα· καὶ ἀτέχνως ἐσχεδιασμένοι, καὶ ἐγκεχαραγμένοι ὑπὸ τινος πρωτοπείρου, ὅστις τότε πρῶτον ἔβαλε χεῖρα εἰς τὴν Χαλκογραφίαν· αὐτοὶ περιέχουσι μόνον ὕδατα καὶ τόπους, προϊόντα δὲ καὶ ὄρη παντάπασι· οὔτε αὐτὰς τὰς Ἄλπεις, ἢ τὰ Πυρρηναιῖα· εἰς ὅλον τὸν Ἄτλαντα ἐσημειώθησαν μόνον βουνὰ 4· ὁ Βεσούβιος, ἢ Ἄιτην, τὸ βουνὸν τοῦ ἀγίου Κοδράτου καὶ

τὸ Σίγαλον· ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πάνπολαι ὀνομασίαι τόπων, Ρωμαῖκοὶ καὶ Ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ, διὰ τῶν ὁποίων σημειώνονται αἱ ἐπαρχίαι· καὶ συχνάκις σοιχεῖα, τὰ ὅποια δὲλοῦσι τοὺς διαφόρους ἐξουσιαστας, ἢ τοὺς συναρεῦοντας τόπους. Οἱ ἀριθμοὶ καὶ τὰ σοιχεῖα ἐρμηνεύονται εὐθὺς ἐπὶ ἑκάστου Πίνακος, διὰ τὸ ὅποιον ματαιοῦται πολλὸς τρόπος, ὅστις ἐδύνατο νὰ μεταχειρισθῆ ὠφελιμώτερον πρὸς ἑκτασιν τῶν Πινάκων, εἰάν ἀπέβλεπε τὸ βιβλίον πρὸς τοῦτο, τὸ ὅποιον βέβαια ἔπρεπε ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐπιθυμῆ: ἐπειδὴ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ ἐσκόπει νὰ φθάσῃ τὴν ἐνδεχομένην τελειότητα. — σκοπὸς, τὸν ὅποιον ἐγὼ δὲν ἠνχόμην νὰ ἐμβιβάσω εἰς ἕνα καλῶς ἐκτεθειμένον σχέδιον κλασικῶν Πινάκων. — πλὴν οἱ Πίνακες καθ' ἑαυτοὺς δὲ ἀξίζουσι τίποτε, προξενούοντες ἀηδίαν εἰς τὴν ὄρασιν, καὶ τὴν ὀρθὴν ἀρέσκειαν· ἴσως ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι ἁμάρτημα τοῦ ἐκδότου: ἐπειδὴ ἐσοχάσθη νὰ ἐκτελέσῃ τὸν εὐχταῖον σκοπὸν, ἥτοι νὰ γίνωσιν εὐθυνοὶ οἱ Πίνακες. Εἰάν ταῦτο εἶναι ὠφελίμον εἰς τοὺς νέους, καὶ εἰάν οἱ πατέρες πρέπει νὰ μὴ ἐξοδεύσωσιν ὀλίγον τι περισσότερον, διὰ νὰ ἐγχειρίζωσι πρὸς τοὺς παῖδας τῶν ἑνα πρᾶγμα καλλίτερον, ἢς κρίνουν, ὅσοι ἔχουν ὀρθὰς ιδέας περὶ τῆς χρείας τῶν νέων, καὶ τοῦ χρέους τῶν γονέων· τὸ κακὸν καὶ ἄχρηστον, ὅσον εὐθυνὸν καὶ ἂν ᾖναι, εἶναι ἀκριβόν.